

УДК 633.63:664:338.3

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РИНКУ ЦУКРУ

БОРИСЮК П. Г.,

*перший заступник голови правління
Національної асоціації цукровиків
України «Укрцукор»,
кандидат с.г. наук.*

Скільки цукру потрібно Україні? Відповідь на запитання є: за підрахунками фахівців річна потреба України в цукрові складає 1850 тисяч тонн. Виробництво цукру із цукрових буряків урожаєм 2010 року прогнозується на рівні 1,6 млн. тонн. Це менше ніж прогнозували навесні, проте цукру не лише достатньо для внутрішнього споживання, а навіть можливий його експорт обсягом 100 тисяч тонн до Росії. Адже в державі крім виробленого цукру є перехідні залишки з минулого маркетингового періоду обсягом 330 тисяч тонн, ще може бути доправлено 34 тисячі тонн цукру-сирцю, недовезеного за квотою в цьому році, та 267,8 тисяч тонн – квота цукру-сирцю наступного року. Тобто на українському ринку буде близько 2,1 млн. тонн цукру.

Потреби внутрішнього ринку – основний стимул до вирощування цукрових буряків. Останнім часом спостерігається стійка тенденція до розширення площ під посіви цукрових буряків. Можна сказати, що нижню точку падіння обсягів цукровиробництва в Україні пройдено. Цьому сприяє й суттєве підвищення світових цін на цукор (втім, як і на всі продукти харчування).

Нині світові ціни на цукор-сирець тростинний на рівні цін внутрішнього ринку. Тобто виробництво бурякового цукру стало економічно вигідним. Існують ринки, куди ми можемо експортувати свою продукцію. Якщо раніше тонна цукру-сирцю тростинного коштувала 240-270 доларів, то в останні тижні грудня він коштував 690-740 доларів за тонну. Оптова вартість українського цукру – 7,5–7,6 гривні за кілограм, що якраз і відповідає світовій ціні на цукор-сирець тростинний. В Україні залишилося, так би мовити, «в строю» 107 цукрових заводів. З них у виробничому сезоні 2010 року працювало 73. У 2009-му році працювало 56. У період розквіту галузі (1991 р.) працювало 192 заводи. На жаль, більше 70 заводів фізично знищено – їх просто

порізали на металобрухт.

У 2010 році в Україні було посіяно 503 тисяч гектарів цукрових буряків. Це – оптимальна кількість, яка може повністю забезпечувати внутрішній ринок, і дає можливість експортувати до 300 тисяч тонн продукції. Якщо говорити про розширення експортних можливостей, то потенціал України забезпечує вирощування цукрових буряків із гарантованою врожайністю 40 т/га на площі 800 тис. га, і перероблення їх на існуючих заводах, щоб мати дохід лише від експорту цукру в 1 мільярд доларів щорічно. Використовуючи природно-кліматичні умови нашої держави й існуючий кадровий потенціал, можна виробляти на існуючих цукрових підприємствах цукор вартістю

650 дол. США. Потужності цукрових заводів України дозволяють за 90 діб сезону переробки виробляти 3,5 мільйона тонн цукру. Резерв потужностей дуже суттєвий. Для його задіяння зараз просто немає достатньо коштів і ринків збуту цукру. За роки розвалу галузі й спаду виробництва ми втратили свої традиційні ринки збуту. Тепер цю роботу потрібно здійснювати заново. Лише до країн Середньої Азії можна було б експортувати до мільйона тонн цукру щорічно. Значні обсяги експорту можна здійснювати й до Російської Федерації. Адже Україна за часів Радянського Союзу була традиційним експортером цукру до Російської Федерації й інших країн союзу. І при дефіциті цукру в Російській Федерації обся-

гом в 2,0 млн. т, що прогнозується на 2011 рік, Україна могла б поставити 100 тис. т. Російські кошти досить суттєво диверсифікували б поставки недостаючої кількості цукру за рахунок виробництва в Україні цукрових буряків і цукру, щоб не залежати від одного поставщика – цукру-сирцю тростинного. Ми пропонуємо росіянам зручну й вигідну для обох країн кооперацію: вони вкладають кошти в посіви цукрових буряків на нашій території, переробляють їх на наших заводах, а продукцію забирають собі. Це дало б можливість більше задіяти існуючий потенціал галузі, дати роботу заводом, разом із тим уникнути проблем із квотуванням експорту в Росію. В Україні вже працюють російські інвестиції, але поки що вони незначні.

Назву ще одну цифру. У 1991 році в цукровому виробництві країни працювало півтора мільйона осіб – безпосередньо на виробництві й у суміжних галузях – агрохімії та сільськогосподарському машинобудуванні. За роки розвалу галузь втратила близько 800 тисяч робочих місць. 150 тисяч працівників звільнені в галузі лише за останні 10 років. На створення одного робочого місця сьогодні потрібно затратити 50 тисяч гривень. Ось і виходить, що відновлення людського потенціалу в цукровому виробництві (хоча б станом на 2000-й рік) обійдеться державі, або бізнесу в 7,5 мільярда гривень. За умови державної підтримки та грамотного менеджменту цукрова галузь здатна заробити ці кошти сама. Крім того, галузь працює не у вакуумі. Збільшення посівів – це розвиток індустрії мінеральних добрив і засобів захисту рослин, покращення сівозмін і ін.. Приносить прибутку і відходи переробки – сухий жом, який цього року практично повністю йде на експорт, бо попит на нього значно зріс через суттєве подорожчання зерна. Це спонукає цукрові компанії встановлювати спеціальне обладнання й переробляти відходи на доходи. Адже ціна на сушений жом досягає 1400-1600 гривень за тонну.

Вітчизняна цукрова галузь переживає перехідний період. В Україні склалася унікальна ситуація, коли цукровиробники вимушено стали вести аграрний бізнес. Наступного року майже половину посівів цукрових буряків буде здійснена крупними компаніями й окремими заводами, що включають до свого

складу і сільгоспвиробництво і переробку. Ще значну частину посівів ці компанії фінансуватимуть спільно з аграріями. Лише близько 150 з 500 тисяч гектарів посівів планують вирощувати окремі сільськогосподарські виробники, які не об'єднані у великі холдинги. Чому так склалося? Для оптимального завантаження цукровий завод має працювати хоча б шість - сім місяців на рік. Реально, в останні роки, заводи працюють 60-100 діб. Через відсутність сировини, починаючи з 2002 року, цукровим компаніям довелося самим брати в оренду землю і вчитися сіяти цукрові буряки. Потім, у зв'язку з необхідністю проведення сівозміни, виникла потреба вирощувати іншу с.г продукцію й продавати її, запроваджувати тваринництво й так далі. У

результаті цукрові заводи, з яких усе починалося, зараз є переважно структурною ланкою великого об'єднання й часом навіть не мають статусу юридичної особи. Між тим, сільськогосподарський бізнес потребує своїх фахівців і технологій, а цукровиробництво – своїх. Думається, що це процес перехідний і із часом усе повернеться до норми, коли буряки вирощуватимуть аграрні компанії, а перероблятимуть – цукрові.

Розуміючи важливість цукрової галузі для розвитку агропромислового комплексу країни, наша держава, втім, як і решта держав світу, здійснює фінансову підтримку виробників цукру. Відповідно до наказу міністерства аграрної політики від 11 жовтня про розподіл використання в 2010 році коштів Стабілізаційно-

го фонду для державної підтримки виробництва продукції рослинництва передбачено дотацію на вирощування цукрових буряків із розрахунку 500 гривень за гектар посівів. Перші 100 мільйонів гривень уже перераховано з бюджету. До кінця грудня передбачена виплата решти 130 мільйонів гривень.

В усьому світі цукровиробництво дотується, причому дуже суттєво. В Європі кошти державної підтримки складають до 500 євро на гектар. Природно, що за умови, коли вітчизняні виробники купують енергоносії за світовими цінами (газ – 360 доларів за тисячу кубометрів; у Польщі він коштує 240 доларів), без державної підтримки галузь не зможе вижити. Адже, незважаючи на собівартість цукру в 6,7 грн. за кілограм, виробники цукру не налаштовані піднімати на нього ціну до безкінечності, щоб підвищити рентабельність, - існує світовий рівень цін на цукор.

Зараз державна підтримка вирощування цукрових буряків в Україні ніяк не пов'язана з виробництвом і ціною кінцевого продукту для населення й здійснюється по факту наявності посівних площ. Це принципова помилка. Отримуючи кошти від держави, виробник повинен знати, що має перед державою відповідні зобов'язання.

Оптимальний вихід із ситуації – схема, за якою держава через аграрний фонд закуповувала б у державний резерв необхідний обсяг цукру для внутрішнього споживання за фіксованими цінами й забезпечувала роздрібну торгівлю цим продуктом протягом року за стабільною ціною. Як стало відомо із преси, Аграрний фонд уже закупив 100 тис. т цукру врожаю 2010 року. Нині ж ціна на цукор регулюється волюнтаристськи в адміністративному порядку. Вирішив якийсь чиновник, що цукор має коштувати 6,5 гривень і ціну не піднімеш, навіть за його собівартості в 6,7 гривні.

Як за таких умов вести бізнес? Зрозуміло, що низька купівельна спроможність населення не дає можливості підвищувати роздрібні ціни на продукти першої необхідності. Виходить, що свої соціальні проблеми держава перекладає на плечі виробників. Але ж держава не впливає на ціну складових собівартості, чому ж тоді так рвуться окремі чиновники в області визначати кінцеву ціну продукту? Знову виходить, що дешевий цукор для населення оплачують виробники? Але ж для роздрібною торгівлі потрібно лише 150 - 200 тисяч тонн цукру на рік. Якби аграрний фонд закупив сьогодні 200 тисяч тонн цукру - про підвищення роздрібних цін для населення можна було б забути. Принаймні до наступного року. Це справедливо – держава дає дотацію виробникам і отримує від них відносно дешевий цукор для внутрішнього споживання.

ДОВІДКОВО

У 2010 році в Україні цукрові буряки зібрані з 494,5 тис. га (100 %). Накопано близько 15 млн. тонн коренеплодів.

Підприємства-переробники прийняли 13,25 млн. тонн цукрових буряків і переробили 12,91 млн. тонн. Станом на 15 грудня вироблено 1,53 млн. тонн цукру з буряків нового врожаю. На цю дату працювало 4 цукрозаводи із запущених у поточному сезоні 73, решта підприємств закінчили сезон. Очікується, що виробництво бурякового цукру в Україні в новому сезоні складе 1,6 млн. тонн.

Середня врожайність – 298,8 ц/га.

У розрізі областей:

Полтавська - цукрові буряки зібрані з 72,4 тис. га, врожайність – 262,5 ц/га.

Вінницька - відповідно 75,2 тис. га, 346,0 ц/га

Тернопільська - відповідно 61,1 тис. га, 263,0 ц/га

Хмельницька - відповідно 50,1 тис. га, 378,0 ц/га

Київська - відповідно 40,3 тис. га, 308,9 ц/га

Харківська - відповідно 30,7 тис. га, 174,9 ц/га

Рівненська - відповідно 30,8 тис. га, 327,9 ц/га

Черкаська - відповідно 35,5 тис. га, 295,8 ц/га

Кіровоградська - відповідно 18,0 тис. га, 306,2 ц/га

Волинська - відповідно 16,1 тис. га, 314,0 ц/га

Житомирська - відповідно 13,2 тис. га, 230,5 ц/га

Львівська - відповідно 13,9 тис. га, 386,5 ц/га

Сумська – відповідно 14,2 тис. га, 241,1 ц/га

Чернігівська – відповідно 11,7 тис. га, 341,9 ц/га

Чернівецька - відповідно 4,0 тис. га, 265,0 ц/га

Дніпропетровська – відповідно 1,5 тис. га, 218,0 ц/га

Донецька - відповідно 1,0 тис. га, 186,0 ц/га

Івано-Франківська - відповідно 3,7 тис. га, 282,2 ц/га

Миколаївська – відповідно 0,5 тис. га, 332,0 ц/га

Одеська – відповідно 0,4 тис. га, 225,0 ц/га.